

MOZAIK MÓDSZERTÁR TANÁROKNAK

Kapai Éva

ÚTRAVALÓ

Erkölcstan 5

Tanári kézikönyv

Kapai Éva

ÚTRAVALÓ

Erkölcstan 5

Tanári kézikönyv

ELSŐ KIADÁS

MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2013

BEVEZETŐ

Kedves Tanártársam!

Hogyan tanítsunk egy új tantárgyat, hogyan fogadjuk az új tanítványokat, hogyan tervezzük az első találkozást a gyerekekkel?

Számos kérdésünk van év elején, amikor új osztállyal kezdünk dolgozni.

Szerintem a legfontosabb kérdés, hogy szeretjük-e a gyerekeket, kíváncsiak vagyunk-e az új osztályra, tudatában vagyunk-e saját tanári értékeinknek, a munkánk fontosságának, hajlandóak vagyunk-e közös munkára, akár játékra bírni a tanulókat?

Ehhez a közös munkához és játékhoz kíván társul szegődni a tanári kézikönyv.

A tankönyv első fejezetének címe: *Ötödikesek lettünk*. A kerettanterv tematikai egységei elé azért került ez a nyitó fejezet, mert nekünk, tanároknak, a tanulóknak és a szülőknek egyformán fontos az új tanév indítása. A jó évkezdéssel megalapozzuk a jó osztályközösséget és egész éves munkánkat.

Milyen a jó osztály? Erről sokféle nézet formálódott ki, mióta oktatás van a világon. Szerintem a jó osztályban mindenki ismeri saját értékeit, a közösség tagjai meghallgatják egymást, felelősséget vállalnak szavaikért és cselekedeteikért. Ha kell, segítséget nyújtanak a rászorulóknak, hajlandóak szembenézni a problémákkal, és megoldást keresni rájuk. Közösén megbeszéltek és betartott szabályaik vannak, és kölcsönösen elfogadják egymást.

Számos módszer közül választhatunk, hogyan éreztessük meg a tanulókkal, hogy a jó közösség kialakításához és fenntartásához mindenki teljesítménye egyformán fontos.

A tankönyv az *Ötödik osztály végén* című fejezettel zárul, amellyel év végén áttekinthetjük, mit sikerült megvalósítanunk a tanév során.

Minden fejezetet egy-egy szövegrészlet nyit meg. Ezek a szövegek tartalmukban a fejezet témájához kapcsolódnak, felveszik a megbeszélendő tematikai egységet.

Ezután egy-egy oldalpár foglalkozik a kerettantervben megfogalmazott ismeretekkel és fejlesztési követelményekkel.

Az órán elvégzendő feladatok között találhatóak közös játékok, a feldolgozást segítő képek és képsorozatok. A *Gondolkodó* mondatai és a *Tudtad?* érdekességei mindig az adott téma ismereteit bővítik. Az óra végi *Lássuk még egyszer!* kérdései átismételtetik azokat a fogalmakat, amelyekkel órán dolgoztunk. Ezek a kérdések és a rájuk adott válaszok összefoglalják az óra témáját, kiemelik a fontos tartalmakat, megerősítést adnak a tanulóknak az órán megbeszéltek értékekről. Ugyanakkor visszajelzést is adnak nekünk arról, hogy mit nyújtott az óra a tanulóknak, ki mit tanult, mire figyelt fel, mire érzett rá.

Javaslom, hogy a könyvben leírt feladatok, játékok közül mindenki kedve és szándéka szerint válogasson, és alakítsa azokat osztályának megfelelően.

Szeretettel és tisztelettel kíván jó munkát és közös játékot,

a szerző.

A kézikönyvben piktogramok segítik a tájékozódást:

A különböző típusú feladattartalmakat különböző színek jelölik.

Játék

Munkafüzet

Hallgasd meg!

ÖTÖDIKESEK LETTÜNK

FELSŐ TAGOZAT • NÉVKÁRTYA • BEILLESZKEDÉS

ÉVKEZDŐ

A Teszlek Süveg

– Mégis, hogyan osztanak be minket a házakba? – fordult Ronhoz.

– Valamilyen próbát kell kiállnunk. Fred azt mondta, nagyon fáj, de szerintem csak viccelt.

Harry¹ szíve rémülten kalimpálni kezdett. Próbát? Az egész iskola előtt? De hiszen még nem is tud varázsolni! Mi a ménkút kérhetnek tőle? Álmában sem hitte volna, hogy rögtön ilyesmivel fogadják őket. Megszéppenve körülpillantott, és látta, hogy a többiek is rémült arcot vágnak. Senkinek nem volt kedve beszélgetni, kivéve Hermione Grangert², aki suttogva hadart valamit a varázsigékről, amiket betéve megtanult, és hangosan töprengett, hogy vajon melyikre lesz szüksége. Harry igyekezett nem odafigyelni rá. Soha nem izgult még ennyire. [...]

Mikor Harry levette tekintetét a mennyezetről, McGalagony³ professzor épp egy támla nélküli széket állított a gólyák sora elé, s a székre egy hegyes varázslósüveget helyezett. A süveg rémesen elnyűtt, és kimondhatatlanul piszkos volt. [...]

Talán nyulat kell elővarázsolnunk belőle... – gondolta ijedten Harry. [...] Néhány percig néma csönd volt. Azután a süveg megmoccant. Karimája közelében az egyik szakadás kinyílt, mint egy száj, és a süveg dalra fakadt:

*Kalapok közt keresgélve
Találsz talán szebbet,
De nem hordott még fején a föld
Nálam eszebbet!
Én vagyok a Teszlek Süveg.
A híres? Naná!
Más sapkákkal ne végy engem
Egy kalap alá!
Én látom, mit senki más:
hogyan mit rejt a fejed.
Próbálj fel, és menten mondom,
hol van a helyed.
Ha vakmerő vagy s hősi lelkű,
Házad Griffendél.
Oda csak az kerül, ki
Semmitől se fél.*

*Hugrabugnak nyájas népe
békés, igazságos.
Oda méssz, ha türelmes vagy
S jámbor – ez világos.
A bölcs öreg Hollóhátban
Éles elmék várnak.
Kiknek a tanulás kaland,
Oda azok járnak.
Hogyha agyafúrt s ravasz vagy,
Ne is tekints másra:
A Mardekár való neked.
Ott lehetsz sok társra.
Hát vegyél fel, és ne remegj!
Forog ez az agy!
Bár nincsen mancsom, nálam mégis
Jó kezekben vagy!*

Mikor a süveg befejezte énekét, tapsvihar tört ki a teremben. A fejedő meghajolt mind a négy asztal felé, azután felhagyott a mocorgással.

– Szóval csak fel kell vennünk a süveget – suttogta Harrynek Ron. – Megfojtom Fredet! Azzal ijesztgetett, hogy párbajoznunk kell egy trollal. Harry erőtlenül mosolygott. Hát igen, egy süveget felvenni könnyebb volt, mint varázsolni. Most már csak az zavarta, hogy mindenki szeme láttára kell túlesnie ezen. Úgy tűnt, a kalap túl sokat vár tőle. Pillanatnyilag nem érzett magában se bátorságot, se éleselméjűséget – egyet se a dalban felsorolt tulajdonságok közül. Olyan házat a süveg sajnos nem említett, ahova az enyhe émelygéssel küszködőket várják.

kiejtések: ¹ herri, ² gréndzsör, ³ mekgalagony

(J. K. Rowling: *Harry Potter és a bölcsék köve* – részlet)

Miről szól a történet?

1. Mitől félt Harry?
2. Mivel ijesztgette Fred Ront?
3. Milyen házakat sorolt fel a Teszlek Süveg?
4. Hogyan képzeld el a süveget? Rajzold le egy lapra!
5. Keresd ki a szövegből, melyik házba milyen tulajdonságú gyerekek járhatnak!

Milyen lesz a felső tagozat?

1. Mit hallottál a felső tagozatról?
2. Szerinted miben különbözik a felső tagozat az alsótól?
3. Mit vársz el magadtól az 5. osztályban?
4. Milyen érzések, gondolatok foglalkoztatnak év elején?
5. Szerinted téged melyik házba osztana a Teszlek Süveg? Indokold meg!

Tematikai egység:

ÖTÖDIKESEK LETTÜNK

Órakeret: 3

1. *Évkezdő*

Milyen élményeket hozok alsóból? Mit hallottam a felső tagozatról? Miben lesz más a felső tagozat? Mit várok el magamtól ötödikben? Milyen érzések, gondolatok foglalkoztatnak év elején?

2. *Névkártya*

Ki vagyok én? Miért fontos a nevem? Más ember lennék, ha más lenne a nevem?

3. *Beilleszkedés*

Hogyan tudjuk egymást segíteni a beilleszkedésben? Tudunk-e alkalmazkodni egymáshoz? Milyen tulajdonságaim segítik a beilleszkedést?

Előzetes tudás, tapasztalat:

az alsós iskolai élmények.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai:

bevezetés a felső tagozat életébe, elvárások, feladatok, beilleszkedés.

További céljaink lehetnek:

A tanulók legyenek képesek a felső tagozat életébe beilleszkedni. Ha új tanuló érkezett az osztályba, érdeklődjenek iránta, és segítsék beilleszkedését. A tanulók ismerjék meg és fogadják el önmagukat és egymást. Tudatosítsák saját értékes és javítandó tulajdonságaikat. Lássák meg másokban is az értéket. Legyenek képesek meghallgatni egymást akkor is, ha a társuktól eltérő a véleményük. Tudják elfogadni társuk javaslatát, ha az jobb, mint az övék. Tanuljanak meg együttműködni.

Kulcsfogalmak:

önismeret, beilleszkedés, rokonszenv, megértés.

A fejezethez kapcsolódó fogalmak:

elfogadás, alkalmazkodás, egyenrangúság.

Jegyzeteim:

Miről szól a fejezet?

A tankönyv első fejezete mindössze három leckéből áll. Célja, hogy az alsó tagozatból érkező tanulókkal beszélgethessünk a felsősök életéről, az ötödik osztályról, az erkölcstan tantárgyról, az elvárásokról, a gondolataikról, az érzéseikről.

Miről beszélgetünk a tanulókkal a legelső órán?

Mutassuk be a tanulóknak a tankönyv felépítését, témáit! Engedjük, hogy egy kicsit „beleszólhassanak” az erkölcstankönyvbe és -munkafüzetbe!

Javaslom, hogy az óra elején egyeztessük a gyerekekkel a beszélgetés szabályait is. Megkérdezhetjük tőlük, szerintük mikor alakulhat ki az osztályban jó beszélgetés. Gyűjtsük össze a jó beszélgetés feltételeit. Azután kérdezzük meg tőlük, hogy mindenki elfogadja-e ezeket a feltételeket. Ez azért is hasznos, mert erre a megállapodásra a későbbiekben is emlékeztethetjük azokat, akik nem tartják be a közös megegyezést.

Beszélgünk a gyerekeknek az órai munkájuk értékeléséről, az elvárásainkról is.

Erkölcstanórán nemcsak a beszédes, jól kommunikáló tanuló az aktív, hanem az is, aki végig figyel az órán, és elvégzi a feladatokat.

ÉVKEZDŐ

Minden fejezet történettel indul. A szövegek az adott tematikai egység témáját vezetik be, amiről abban a fejezetben beszélgetni fogunk. „A Teszlek Süveg” történetével az osztályt a tanévkezdésre hangoljuk rá.

Javaslom, hogy a történetet olvassuk fel a tanulóknak. A gyerekeknek mindig élmény, ha történeteket hallgathatnak, akár úgy, hogy a padon a karukra hajtják a fejüket. Ha úgy gondoljuk jónak, fel is olvastathatjuk a történetet a gyerekekkel, vagy meghallgathatjuk a digitális tananyagban.

Miről szól a történet?

A szövegértő kérdések segítségével ellenőrizhetjük, hogyan értették meg a tanulók a történetet. Erre az ellenőrzésre azért van szükség, mert ha valaki nem értette jól a szöveget, akkor nehezebben tud kapcsolódni az óra menetéhez. A kérdésekre adott válaszokat érdemes frontális osztálymunkában megbeszélni.

Milyen lesz a felső tagozat?

Hallgassuk meg a tanulók gondolatait, érzéseit a felső tagozatról. Figyeljünk arra, hogy egy ember túl hosszán ne beszéljen, hogy mindenki szót kapjon, ha akar mondani valamit! Jó alkalom arra, hogy betartassuk a gyerekekkel a beszélgetési szabályokat.

Az 1–3. és az 5. kérdéshez a munkafüzet 4. oldalán feladatok kapcsolódnak.

Év eleji fogalmazás

Az „Évkezdő” témához a munkafüzetben fogalmazás tartozik. Öt témajavaslat közül választhatnak a gyerekek. Ha megíratjuk velük a szövegeket, a következő órán mindenképpen kerítsünk sort néhány munka meghallgatására. A szövegeket azért érdemes megíratni a gyerekekkel, mert év elején segít megismerni a tanulókat: ki melyik témát választotta, kinek milyen a szókincese, kinek milyen élmény kötődik a választott témához. Az ötödikes gyerekek nagyon őszintén írnak/rajzolnak, ezért bármiről olvasunk/bármilyen rajzot látunk a munkáikban, legyünk tapintatosak.

4. A KOMMUNIKÁCIÓ

Megértesz, ha nem beszélek?

Válasszatok csoportonként témát! Játsszátok el szavak nélkül a jelenetet! Milyen mozdulatokkal, testhelyeztetel, arcjátékkal tudjátok kifejezni a történetet? Beszéljétek meg a jeleneteket!

- A) Reggeli gyülekező az iskola előtt.
- B) Megvigasztaljátok a társatokat, aki szomorú a rossz felelete miatt.
- C) Szurkolók egy sportversenyen.
- D) Egy boltban hosszú sor áll a pénztárnál.

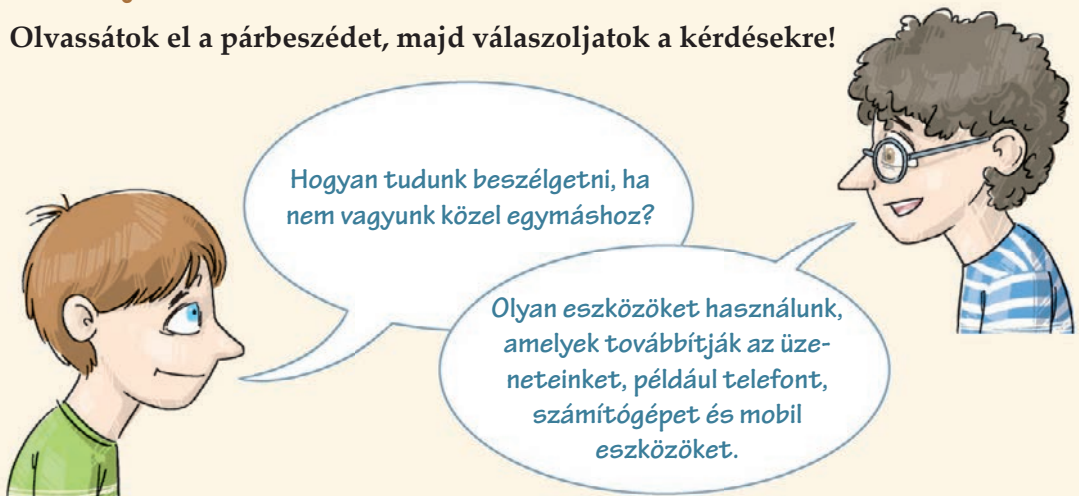
Szavakkal jobban értesz?

Válasszatok csoportonként témát! Gondoljátok ki, majd játsszátok el a jeleneteket! Indokoljátok meg, kinek az előadása volt meggyőző!

- A) „Apa, az éjszakai filmet muszáj megnézni!”
- B) „Tanár néni, azért késtem, mert nem találtam a tolltartómat.”
- C) „Zoli bácsi, véletlenül otthon felejtettem az úszósapkámat!”

Használjunk eszközöket!

Olvassátok el a párbeszédet, majd válaszoljatok a kérdésekre!

1. Milyen eszközök segítségével kommunikálunk?
2. Mi a különbség a szóbeli és a telefonos beszélgetés között?
3. Hogyan beszélgetünk az interneten egymással?
4. Kikkel szabad beszélgetnünk az interneten?

Gondolkodó

Olvasd el a közmondást! Beszélj meg gondolataidat a társaiddal!

„Sok beszédnek sok az alja.”

1. Aki túl sokat beszél, az mindig fontos dolgokat mond? Miért?
2. Szerinted beszélget az az ember, aki csak a saját hangját akarja hallatni? Miért?

Tudtad?

- Akkor is kommunikálunk, amikor köszöntjük egymást.
- A különböző népek eltérően köszöntik egymást.
A kínai férfiak egymás köszöntésekor az ökölbe szorított bal kezüket fedték le a jobbjukkal, a nők épp fordítva tettek.
A magyaroknál az „Itt a kezem, nem disznóláb” mondás arra utal, hogy nyugodtan megfoghatod a kezem, nincs benne fegyver. Régen a disznóláb kifejezés ugyanis pisztolyt, puskát jelentett.

Megszólalnak a szobrok

Válasszatok csoportonként egy-egy témát!

- A) Egy diák riadtan szalad a tanárához, mert beleömlött a táskájába az innivalója, és eláztatta a könyveit és a füzeteket.
 - B) Egy vásárló felháborodottan megy az eladóhoz, mert nem találja a kiskutyájának megfelelő kutyatápot.
 - C) Egy ellenőr türelmetlenül vár a buszon, mert az utas a sok csomagjában nem találja a bérletét.
1. Mutassátok be a témákat szoborcsoportban! Mindenki azt a testtartást és arc kifejezést öltse magára, amelyik a legjobban fejezi ki azt a szereplőt, akit alakít.
 2. Játsszátok el a jelenetet: mozduljanak és szólaljanak meg a szobrok!
 3. Beszéljétek meg a látottakat! A szoborcsoport vagy a jelenet fejezte ki jobban a választott témát?

Lássuk még egyszer!

1. Sorold fel, mi segíti a megértést a szavainkon kívül!
2. Mit árul el a tekintetünk vagy a testtartásunk?
3. Mik lehetnek egymás félreértésének az okai?

MIÉRT NEM ELÉG NYELVTANÓRÁN BESZÉLNI A KOMMUNIKÁCIÓRÓL?

Hogyan kapcsolódik ez a téma az erkölcsstanhoz?

Életünk minden területén kommunikálunk egymással. A szülő a gyerekekkel, a tanár a tanulóval, a gyerek a gyerekekkel, a felnőtt a felnőttel, szóval mindenki mindenkivel folyamatosan. Ha nem szólunk egymáshoz, akkor is üzenünk a másoknak a testtartásunkkal, a kézmozdulatainkkal, a tekintetünkkel. A nevelés is „titkos metakommunikáció” – írja Müller Péter.

Játék: Értjük egymást?

A család kirándulni megy a hegyekbe vagy egy tó mellé. Mindenki jól érzi magát, de időről időre valami elveszik, elromlik, kiömlik... A feladat: valaki kimegy a terem elé. A többiek megbeszélnek, hogy milyen problémát mutogatnak el a társuknak némán. Aztán behívjuk a kint várakozót, és valaki az osztályból elmutogatja a megbeszélte problémát.

Ki kell találni, hogy a hegyekbe vagy a vízpartra kirándult a család, melyik családtag melyik családtag „beszél”, és mi a probléma. Ha kitalálta, akkor mást küldünk ki, és új problémát találunk.

Beszéljük meg a tanulókkal, hogy a testtartásunk, az arckifejezésünk, a mozdulataink hogyan „beszélnek” szavaink helyett.

Megértesz, ha nem beszélek?

Az előző játékhoz kapcsolódik az óra első feladata.

Alakítsunk csoportokat, és a csoportoknak jelöljük ki egy-egy témát (A–D)!

- Ha előre megírt kártyákat adunk a tanulóknak, akkor nem tudják, hogy melyik csoport melyik témát kapta. Ekkor kiegészíthetjük azzal a játékot, hogy először ki kell találni a csoport témáját.
- Hagyjunk felkészülési időt a gyerekeknek, majd nézzük meg a néma jeleneteket.
- A végén beszéljük meg, hogy melyik csoport hogyan oldotta meg a feladatot. Kinek a bemutatása volt kifejezőbb? Kéé ötletesebb?

A tanulók a munkafüzet 25. oldalán az 1., 2. feladatban foglalhatják össze tapasztalataikat.

Szavakkal jobban értesz?

Kifejezőbb-e a kommunikációnk, ha beszélünk közben? Hogyan segítik az előző játékokban használt metakommunikációs jelzések a beszéd szándékát?

Maradhatnak vagy változhatnak a csoportok, ahogy jónak látjuk. Minden csoportnak adunk megint egy-egy témát.

A tanulók kitalálják, kik legyenek a szereplők, mit és hogyan mondanak egymásnak, milyen kifejezőeszközt használnak még a szavaikon kívül.

Nézzük meg témánként a jeleneteket. Azért célszerű az azonos témát bemutatókat egymás után megnézni, mert így jobban tudunk róluk beszélgetni. Kinek az előadása volt meggyőzőbb? Miért?

Használjunk eszközöket!

Eddig a közvetlen kommunikációról beszélgettünk. Most kibővítjük a témánkat a közvetett kommunikációval, amikor eszközök segítségével beszélgetünk.

Olvassuk el a fiúk párbeszédét a tankönyvben.

A kérdéseket a munkafüzetben válaszolhatják meg a gyerekek.

TARTALOMJEGYZÉK

Ötödikesek lettünk

Évkezdő	6
Ötödikesek lettünk • Évkezdő	
Névkártya	8
Miért fontos év elején a nevekről beszélgetnünk?	
Beilleszkedés	10
Miért fontos év elején beszélgetnünk a beilleszkedésről?	

I. Test és lélek

1. Ki milyennek lát?	12
Test és lélek • Ki milyennek lát?	
2. A testünk	14
Miért kell az embernek törődnie önmagával, testi-lelki fejlődésével?	
3. Egész – ség	16
Milyen az egész – séges ember?	
4. Jól érzem magam	18
Mi a feltétele annak, hogy az ember jól érezze magát?	
5. Az önismeret	20
Miben segít az önismeret?	
6. Időbeosztás	22
Hogyan egészíti ki a fejezet témáját az <i>Időbeosztás</i> című lecke?	

II. Kapcsolat, barátság, szeretet

1. Kik a társaink?	24
Kapcsolat, barátság, szeretet • Kik a társaink?	
2. Te választasz!	26
Miért fontos az emberi kapcsolatokban a felelősség?	
3. Kapcsolatok	28
Mit jelentenek az emberi kapcsolatok?	
4. A barátság	30
Mit jelent barátnak lenni?	
5. A szeretet	32
Mit jelent a szeretet?	

III. Kortárs csoportok

1. Kikhez tartozunk?	34
Kortárs csoportok • Kikhez tartozunk?	
2. Az együttműködés	36
Miért kell együttműködni a csoporton belül?	
3. A konfliktus	38
Miért beszélgetünk a konfliktusokról?	
4. A kommunikáció	40
Miért nem elég nyelvtanórán beszélni a kommunikációról?	
5. Mindennapi szabályaink	42
Hogyan kapcsolódik a szabályok témája a Kortárs csoportok tematikai egységéhez?	
6. Közösségi szabályaink	44
A mindennapi szabályok után az iskolai szabályokkal foglalkozunk	

IV. Társadalmi együttélés

1. Összetartozunk	46
Társadalmi együttélés • Összetartozunk	
2. Együtt élünk	48
Hogyan élhet egy országban többféle nép és többféle kultúra egymás mellett?	
3. Az ünnep	50
Miért beszélgetünk a társadalmi együttélés témái között az ünnepekről?	
4. Illik vagy nem illik	52
Hogyan illeszthető az illem témája az előzőekhez?	
5. Erkölcsi értékeink	54
Miért fontos, hogy befejezsképpen az erkölcsi értékeinkről is beszéljünk?	

V. A technikai fejlődés

1. Út az ismeretlenbe	56
A technikai fejlődés • Út az ismeretlenbe	
2. Kíváncsiság és megismerés	58
Miért a kíváncsiság és a megismerés témájával foglalkozunk először a technikai fejlődés kapcsán?	
3. Mekkora lábon élünk?	60
Milyen kapcsolatban áll egymással az ember és a természet?	
4. Az ember és a technika	62
Hogyan befolyásolja a technika fejlődése az ember életét?	
5. Az ember felelőssége	64
Miért kell beszélnünk az ember felelősségéről ebben a fejezetben?	

VI. A mindenség kutatása

1. Mit csinálnak a művészek?	66
A mindenség kutatása • Mit csinálnak a művészek?	
2. A világ és az ember	68
Mennyire ismerhető meg a világ?	
3. A vallás	70
Miért foglalkozunk a vallás témájával erkölcsstanórán?	
4. Az idő	72
Miért az idő témájával zárjuk le a kerettantervi egységeket?	

Ötödik osztály végén

Évzáró	74
Ötödik osztály végén • Évzáró	
Én magam és mi együtt	76
Játék és beszélgetés az utolsó órán	

FORRÁSJEGYZÉK

- 6–7. o. J. K. Rowling: *Harry Potter és a bölcsek köve* – részlet. Megjelent az Animus Kiadónál. Fordította Tóth Tamás Boldizsár.
- 12–13. o. Ian McEwan: *A képzelgő* – részlet. Fordította Tandori Dezső.
- 24–25. o. Csukás István: *Nyár a szigeten* – részlet. Megjelent a Könyvmolyképző Kiadónál.
28. o. Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg* – idézet. Fordította Rónay György.
36. o. David Attenborough: *Az élet erőpróbái* – idézet. Fordította Sárközy Elga.
52. o. Astrid Lindgren: *Harisnyás Pippi* – idézet. Fordította Tótfalusi István.
- 56–57 o. Jules Verne: *Nemo kapitány* – részlet. Fordította Kilényi Mária.
58. o. Gerald Durrell: *Családom és egyéb állatfajták* – idézet. Fordította Sárközy Györgyné.
- 74–75 o. Grimm: *Hófehérke és a hét törpe* – részlet. Fordította Benedek Elek.